

POLITIKEN I SVENSKA DAGBLADET

Av GUNNAR UNGER

Svenska Dagbladet, sådant vi tänker oss det, är ju i hög grad ett barn av anno 1897, nittitalismens klang- och jubelår, då på en gång den nya nationella romantiken och den unga segerrika industrialismen fick demonstrera sin styrka och livskraft i den lika fantastiska som festliga Stockholms-utställningen på Djurgården. Det var då det »nya» Svenska Dagbladet kom till och den tidningen var på sitt sätt en exponent för just dessa två tidföreteelser, den nationella och den ekonomiska renässansen i vårt land. Bakom tidningen stod under dess genombrottstid dels några av nittitalismens ledande män, framför allt Heidenstam och Levertin, dels några av den industriella expansionens djärvaste tillskyndare såsom Ernest Thiel och G. E. Broms.

Men det fanns ju också ett tidigare Svenska Dagbladet och tjuvstarten, om man så vill kalla det, ägde som bekant rum år 1884. Experimenttiden var inte lyckosam — en omsättning av fem chefredak-

törer på nio år säger något om arbetsförhållandena — men därför inte ointressant. Intresset knyter sig främst till tidningens förste politiske redaktör, Oscar Norén, en fängslande personlighet, som Ivar Anderson har förtjänsten av att på nytt ha dragit fram i ljuset genom sin historik över Svenska Dagbladet, den ovärderliga källskrift ur vilken författaren till denna artikel tacksamt öst. Norén har kallats en märkesman i sin generation av journalister och Rudolf Kjellén tvekade inte att karakterisera honom som »en politisk begåvning utan like i detta land». Närmast kan han betecknas som nationalradikal; principiell nationalist, men mycket självständig och okonventionell i sin syn på de flesta politiska frågor. Unionen med Norge ansåg han var »ett snedsprång i Sveriges historia, som naturligt vänder ansiktet mot öster». Redan i sin prenumerationsanmälan yppar Norén med realistisk framsynt- het tvivel på att unionen i sitt dåvarande skick överhuvud hade nå-

gon förnuftig mening för Sverige och för Skandinavien. Men han var angelägen att understryka att det var Norge och inte Sverige, som ville upplösa unionen.

Från denna utgångspunkt förde han en utomordentligt frän och konsekvent polemik mot vad han inte utan skäl betraktade som den svenska regeringens och framför allt den svenska dynastiens undfallenhetspolitik gentemot Norge. Denna polemik — detta »norsk-äteri», som gick hand i hand med personligt hållna angrepp på huset Bernadotte — irriterade inom parentes sagt Oscar II till den grad, att han vid Mariahissens invigning skall ha yttrat till en referent från Svenska Dagbladet att »den tidningen var svinaktig» och »den kunde man inte läsa». Det blev annat ljud i skällan, när inte fullt 20 år senare en av tidningens manliga reporters under signaturen »Friherrinnan XXX» skrev en artikel om kung Oscar, betitlad »Sveriges förste gentleman». Kungen blev så förtjust, att han genom redaktionen efterhörde skribentens namn och adress — han ville nämligen förära friherrinnan ett armband! Man svarade diplomatiskt, att gåvan måste avböjas med hänsyn till friherrinnans strängt bevarade anonymitet . . .

Oscar Norén, som f. ö. bara var Svenska Dagbladets politiske redaktör under tidningens första levnadsår, förde även på andra områden, inte minst i försvarsfrågan,

samma kompromisslösa och stridbara politik som beträffande Norge. SvD under hans egid stödde inte kravet på kortare övningsstid. »Våra söner måste lära sig disciplin och vapnets bruk för att inte bli kanonmat», skrev han — en formulering, som genom ödets ironi har precis samma aktualitet den dag som i dag är — och han avvisade all småfinurlig köpslagan i försvarsfrågan. Från unionsgrälet och riksdagskompromisserna vände han blicken mot öster och hyllade i varmhjärtade ordalag svenskheten i Finland, vars bevarande han förklarade vara Sveriges önskan och intresse. Även i det avseendet föregrep han den politik, som skulle komma att bli det »nya» Svenska Dagbladets. Orsaken till att hans korta insats här har fått ett så jämförelsevis utförligt omnämnande är den anmärkningsvärda omständigheten att det skulle dröja nära fyrti år — eller till Otto Järtes inträde i redaktionen — innan SvD på nytt fick en lika klart och fast konturerad politisk profil, som den hade under Noréns regim. På sätt och vis anknöt alltså Järte — som Ivar Anderson påpekar — till Norén och säkert är det också många, som på Otto Järte skulle vilja tillämpa Kjelléns karakteristik av Norén: »en politisk begåvning utan like i detta land».

Under den långa mellantiden var SvD självfallet icke något opolitiskt organ, men inte heller ett politiskt i ordets snävare bemärkelse och

utövade heller inte, av allt att döma, något nämnvärt riksdagspolitiskt inflytande. Det politiska inflytande, man överhuvud kan tillmätta tidningen fram till 20-talets början, låg nästan uteslutande på ett mycket allmänt och principiellt plan. Det »nya» SvD satte i själva verket en ära i att icke vara politiskt utan »kulturpolitiskt» och fick också motta speglosor om »partilösheten som kulturmärke». Den s. k. kulturduvan var Heidenstams, Levertins, Tor Hedbergs och Hjalmar Söderbergs tidning och säkerligen både i de berörda personernas och i det allmänna medvetandet organ för »intelligentian», för vad Heidenstam kallade ett parti av partihatare. Dess förste politiske redaktör var Simon Brandell, tidigare och senare en av DN:s mest bemärkta krafter, dess första kulturpolitiska programartikel skrevs av Gustaf Steffen, sedermera framstående socialdemokratisk riksdagsman, och en av de första utländska bidragsgivarna var kulturradikalismens profet framom alla andra — Georg Brandes!

Brandells efterträdare som politisk redaktör blev Erik B. Rinman, en klar liberal, ehuru varmt försvarsvänlig. Han företrädde på ledarspalten Harald Hjärnes program »försvar och reformer», ofta i skarp motsättning till förstakammarhögern. Hjärne utövade, dels direkt genom sina tämligen talrika inlägg i SvD, dels indirekt genom sina lärjungar, till vilka även Gustaf

Stridsberg ehuru själv icke akademiker bör räknas, ett betydande inflytande på tidningens politiska hållning. En rad av Hjärne influerade författare medarbetade i tidningen, främst Stridsberg, som började skriva i SvD 1901 och blev fast anställd där åtta år senare. Patriotismen, känslan för det »levande förflutna», för det över partitressen och tillfälliga politiska konjunkturer höjda riksintresset var föreningsbandet mellan dessa skribenter. Demokrat i modern mening var Hjärne aldrig. I ett tal år 1892 rekommenderade han en »styrande aristokrati, jämte den allmänna rösträttens och värnpliktens demokrati». Men inte en rättighetens utan en *pliktens* aristokrati, »en statsarbetets adel, öppen för vem som helst, den där är hugad att åtaga sig drygare mödor och personliga offer än de honom närmast ålagda». Detta är kärntanken i Hjärnes samhällsuppfattning, den återkommer ständigt i hans politiska inlägg, som Ivar Anderson framhåller.

Denna kärntanke, detta stolta program, som väl allt framgent i stor utsträckning förblivit SvD:s, inte minst i en tid då statsarbetets adel tenderar att ersättas med en hierarki av politruker, borde ha funnit ett helhjärtat gensvar hos den på en gång folklige och aristokratiska politiker Heidenstam var — när han någon gång ville vara politiker. Försvar och reformer var ju också en paroll helt i linje med

Heidenstams uppfattning och fick mycket riktigt ett glänsande poetiskt uttryck i diktcykeln »Ett folk», som först publicerades i SvD. Men annars är det kuriöst att när Heidenstam, efterhand alltmer sällan, tog till orda politiskt i det av honom snart nog med ett slags kärlekshat omfattade SvD, så var det ofta som en direkt reaktion mot Hjärne. Ett typiskt exempel är »Hälsning till Finland år 1900», diktarens svar på realpolitikern Hjärnes kyliga bedömning av triangelförhållandet Sverige-Finland-Ryssland. Ett annat lika typiskt exempel är Heidenstams inlägg i anledning av unionskrisen; också de utgjorde i sin något förvirrade blandning av fosterländskhet och Norge-vänlighet en replik på Hjärnes realistiska och smått överlägsna bedömning, som varken tolererade »vredens eller beskedlighetsmakers känsloutjutelser».

I 1899 års prenumerationsanmälan hade deklarerats att »Svenska Dagbladet är ingen partitidning utan befinner sig i det lyckliga läget att kunna fritt och otvunget uttala sin mening i varje föreliggande fråga». Detta var inte tomma ord. Hur obunden SvD ansåg sig vara framgår bäst av att när Rinman år 1906 övergick till Stockholms-Tidningen en person som David Bergström, den minst sagt något bizarre konsulten i Staaffs nyss avgångna regering, på fullt allvar diskuterades som tänkbar efterträdare! Snart nog blev emellertid Gustaf

Stridsberg till gagnet om inte till namnet SvD:s politiske chef, på det ekonomiska området flitigt assisterad av Gustaf Cassel, på det allmänpolitiska av Carl Hallendorf och småningom Waldemar Langlet. Även Stridsberg betraktade sig själv vid denna tid, ehuru till hela sin läggning konservativ, närmast som frisinnad. SvD:s paroll löd »frisinnad och självständig hållning». Enligt programmet skulle tidningens spalter stå öppna för uttalanden inom ramen av »frisinne» och »kulturvänlighet». Ledarspalten skulle således icke vara plattform för en mans politiska förkunnelse, än mindre för partipropaganda, utan snarare forum för en fri debatt — alltså ungefär som våra dagars streckare. In på 10-talet räknades tidningen också allmänt till den frisinnade pressen, även av den liberale partichefen Staaff själv. Det var först när epitetet frisinnad kom i vanrykte genom liberalismens vacklande hållning i försvarsfrågan, som SvD försköts mot den konservativa sidan. Denna förskjutning accentuerades ytterligare genom 1914 års konstitutionella konflikt och dess följdföreteelser, som blev något av en vändpunkt i SvD:s politiska utveckling.

I varje fall fr. o. m. 1914 kan man nämligen räkna SvD som en klart konservativ tidning. Men den var alltjämt inget partiorgan. Tidningen stödde regeringen Hammar-skjöld's politik och kritiserade genom Stridsberg med förbittrad

skärpa ententens krigshandelspolitik, men var hela tiden mån om att markera sin självständighet. När Nils Ahnlund i samband med författningsdiskussionen 1917–18 på allvar började medverka i SvD:s ledarspalter, där Stridsberg alltmer koncentrerade sitt intresse till utrikespolitiken, skedde härvidlag ingen förändring. Tidningen följde inte högern i dess kapitulation inför vänsterns revolutionsrusiga anstormning; den godtog demokratin, men inte parlamentarismen. Ahnlunds inlägg karakteriserades i allmänhet av en upphöjt akademisk och mycket principiell syn på det politiska livet. SvD fortfor under hela kriget och fram till efterkrigstidens början att vara en idépolitisk snarare än en politisk tidning.

Den som därvidlag åstadkom en avgörande förändring var — vilket redan framgått — Otto Järte i och med att han år 1924 regelbundet började medarbeta i SvD. Gustaf Stridsberg, som redan då, vid 47 års ålder, framstod som tidningens *grand old man* på den politiska avdelningen, hade aldrig hyst något verkligt intresse för partipolitiken, vilket givetvis inte hindrat att han gjort talrika inrikespolitiska inlägg. Många ansåg dock att ju mer Stridsbergs polemiska iver eldade honom, som i de fräna kampanjerna mot Staaff och Branting, desto mindre till sin fördel var han som politisk skribent, dels genom sin i längden tröttsamma förkärlek för citat, dels genom sina mitt i

all den grundliga sakligheten het-siga överdrifter. Hans polemiska artiklar mot Branting, som under krigets slutskede kallades »provokatör mot eget land» och beskylldes för »handräckningstjänster åt utländskt trug och hot», kallar Ivar Anderson svarta fläckar, som man helst skulle vilja utplåna. Stridsbergs verkliga storhet som publicist framträdde fastmer i de av framsynthet och rättspatos kännetecknade artiklar han efter krigets slut skrev om fredsverket och dess konsekvenser.

Den motvilja mot partipolitiken, som utmärkte Stridsberg, delades i ingen mån av Otto Järte, den ende svensk som utpekats som kronprins först inom socialdemokratin och sedan inom högerpartiet. Han ville, framhåller Ivar Anderson, skapa opinion, röra upp det stilla vattnet i den politiska ankdammen och sätta fart i det politiska spelet; inte bara notera och kommentera händelseutvecklingen utan söka leda den mot ett bestämt mål. Det stod klart för honom att ställningen ovan partierna och den markerade obundenheten åt alla håll inte var förenlig med kravet på att SvD skulle göra en aktivare insats i praktisk politik. Han såg uppgiften konkret och realistiskt, betonar Ivar Anderson vidare. Varje ledare skulle ha ett bestämt syfte, inte blott fylla en plats på fjärde sidan. Den skulle påverka opinionen till förmån för den enda politik, som erbjöd ett hållfast borgerligt alter-

nativ till den socialistiska linjen. »De teckenförbidande neutrerna» var ingen faktor att räkna med i svensk politik; kunde de inte vinnas och sättas i rörelse — ja, då var det bättre att lämna dem vid vägkanten.

Så karakteriserar Ivar Anderson Järtes program som ledarskribent och det skulle i fortsättningen komma att sätta sin prägel på tidningens politiska hållning både under 20-talets sociala och 30-talets ekonomiska konflikter och kriser. Krigsåren under 40-talet utgjorde i viss mån en parentes, eftersom inrikespolitisk borgfred då i samlingsregeringens tecken uppehölls och SvD främst inriktade sig på att inta en fast och frimodig hållning gentemot det yttre trycket. Tyskvännen Järte, som fått livsavgörande intryck under sina studieår i det wilhelmska Tyskland, kom att — med engelskvännen Stridsberg, som aldrig satt sin fot i

London, vid sin sida — framstå som en av nazismens orubbligaste motståndare i svensk publicistik. SvD, med Ivar Anderson som huvudredaktör, kunde under dessa svåra år berömma sig av att höra till de svenska tidningar som aldrig visade några anlag för anpasslighet och aldrig föll till föga för något hot utifrån.

Efter andra världskrigets slut, då alla krafter på den borgerliga sidan sattes in för att hejda socialiseringsvågen, anknöt SvD på nytt helt naturligt till Otto Järtes inrikespolitiska riktlinjer. Under hans trettioåriga egid förvandlades SvD, om än alltjämt oavhängigt, från en i största allmänhet konservativ tidning utan nämnvärt praktiskt-politiskt inflytande till ett stridbart och inflytelserikt organ för en aktiv högerpolitik. Så grundlades den lysande politisk-publicistiska tradition SvD alltjämt, efter måttet av sina krafter, söker fullfölja.